

УДК 358.4:355.42

О.М. Жарик

*Національний університет оборони України, Київ***ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АВІАЦІЇ В СУЧАСНИХ ОПЕРАЦІЯХ***На основі аналізу локальних війн і збройних конфліктів кінця XX – початку XXI століть виявлені тенденції застосування авіації в ході ведення сучасних операцій.**Ключові слова: авіація, повітряна операція, тенденції.***Вступ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Застосування сил та засобів збройної боротьби у повітряній сфері потребує уточнення основних положень щодо підготовки і ведення ними операцій (бойових дій). Разом з тим, досягнення заданого рівня ефективності виконання завдань авіацією Повітряних Сил Збройних Сил України у повітряній сфері вимагає врахування низки важливих питань щодо її застосування. Виходячи з аналізу досвіду локальних війн та збройних конфліктів кінця XX – початку XXI століть можна визначити основні фактори розвитку збройної боротьби, на підставі яких виділити тенденції та визначити певні закономірності подальшого застосування авіації, що і обумовлює актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз локальних війн і збройних конфліктів кінця XX – початку XXI століть [1 – 7] свідчить, що основна роль в сучасних локальних війнах і збройних конфліктах належить повітряній компоненті. Разом з цим, питання визначення тенденцій та закономірностей застосування авіації в сучасних операціях приділяється не достатньо уваги, що вимагає більш детального дослідження вказаного питання. Тому метою даної статті є проведення аналізу локальних війн і збройних конфліктів для виявлення вказаних тенденцій та закономірностей.

Основна частина

Локальним війнам і збройним конфліктам кінця XX – початку XXI століть притаманні особливості, які обумовлені поступовим скороченням кількості особового складу і прийняттям на озброєння армій провідних країн світу сучасних систем розвідки, управління, ураження та РЕБ як матеріальної основи збройної боротьби, серед яких головним знаряддям стають високоточні бойові системи з елементами штучного інтелекту. При цьому, основним підґрунтями розвитку форм і способів збройної боротьби виступають: поширення застосування новітніх систем озброєння і війсь-

кової техніки при зростаючій ролі високоточної зброї, засобів повітряного нападу, розвідки та РЕБ; зростання ролі і місця протиборотства в інформаційній сфері, використання новітніх інформаційних технологій.

В цілому, різкі зміни у тенденціях воєнного мистецтва в інформаційних технологіях, кардинально впливають на діалектику форм і способів застосування військ (сил) у воєнних конфліктах. Найбільш характерними з точки зору застосування засобів повітряного нападу та засобів ППО були компанії (операції) „Буря в пустелі”, „Меч пустелі”, „Союзна сила” (1999 р. проти Союзної Республіки Югославія), „Непохитна свобода” (2001 – 2003 р.р. в Афганістані) та „Свобода Іраку” (2003 р.) (коаліційні сили проти Іраку) [1].

Аналіз досвіду застосування засобів повітряного нападу в збройних конфліктах дозволяє визначити певні особливості ведення збройної боротьби авіацією.

1. Застосування багатонаціональними силами в регіоні Перської затоки (1991 р.) різноманітних суперсучасних засобів збройної боротьби, насамперед КР повітряного та морського базування, авіаційних бомб з лазерним наведенням на ціль, зіграло вирішальну роль у досягненні швидкої перемоги над Іраком. У ході операцій застосовувалися новітні способи прориву ППО противника. Літаки F-4G своєю появою у зонах виявлення РЛС Іраку змушували їх включатися на випромінювання та з граничних відстаней пускали авіаційні керовані ракети (AGM-88 „HARM”, AGM-45 „ШПРАЙК”) [6]. Вперше у світовій практиці в ешелоні прориву (придушення) ППО діяли вертольоти. Бойові вертольоти АН-64А „Apache” під прикриттям багатоцільових вертольотів Н-60, ефективно наносили переважно нічні удари по радіолокаційним підрозділам ЗС Іраку [3, 6].

Удари по аеродромах здійснювались групами в складі: 6 – 8 літаків „Tornado”, 2 – 6 літаків придушення ППО F-4G та 4 – 6 винищувачів прикриття F-15E. Літаки „Tornado” діяли цілеспрямовано, виводячи з ладу рульовні доріжки, що підходять безпосередньо до літакових ангарів. „Замкнувши” ірак-

ські ВПС в ангарах, авіація коаліції перейшла до планомірного руйнування та знищення їх високоточними керованими авіабомбами з лазерними і телевізійними системами наведення [1].

Аналізуючи умови розв'язання та хід бойових дій, можливо виділити такі особливості проведення повітряно-наступальної операції „Буря в пустелі”: нанесення МРАУ, особливо першого, супроводжувалося потужним радіоелектронним впливом на противника; проведення прихованого комплексу заходів по стратегічному перекиданню військ, авіації і сил флоту, розгортання і нарощування оперативних угруповань БНС в регіоні; застосування в МРАУ, крім літаків ТА, палубної авіації, авіації морської піхоти, стратегічних літаків В-52, В-1В; проведення потужних заходів щодо дезінформації та введення в оману вищого державного і військового керівництва; чітко визначена послідовність ураження об'єктів противника: спочатку – засоби ППО, аеродроми, позиційні райони ОТР, пункти державного і військового управління, центри розробки, виробництва, зберігання ракетної і хімічної зброї; потім – воєнно-економічний потенціал, ізоляція районів майбутніх бойових дій, зрив МТЗ військ; в завершення – ураження інженерних загороджень та створення сприятливих умов для проведення операції угруповань СВ; нанесення першого МРАУ в нічний час (в темну пору доби) з метою досягнення оперативної раптовості та зниження втрат своїх ударних сил; широке застосування для вирішення комплексу завдань ППО та управління літаків Е-3А „Авакс”, Е-2 „Хокай”; завчасне сильне радіоелектронне придушення системи зв'язку і РЕЗ ППО Іраку; широке застосування в масованих ударах високоточної зброї та малопомітних літаків F-117А, що забезпечило зниження можливостей засобів ППО на 40 – 60 % [7].

2. Операція НАТО проти колишньої Югославії “Союзницька сила” (24.03 – 20.06.1999 р.), розпочалася з нанесення двох могутніх МРАУ, спрямованих на швидке досягнення переваги в повітрі, придушення системи ППО, дезорганізацію системи управління (СУ), після яких авіація перейшла до послідовних групових та поодиноких ударів. Цю операцію можливо класифікувати як експериментальну повітряно-космічно-морську ударну операцію з максимальним використанням високоточної зброї (більше 70 % від загальної кількості авіаційних засобів ураження). Успіх у війні та тріумф ВТЗ були б неможливі без широкомасштабного застосування космічних систем (розвідки, навігації, зв'язку тощо) [1, 3, 7].

В МРАУ та у подальших систематичних бойових діях інтенсивно застосовувалися літаки стратегічної авіації США. Ефективним було застосування новітніх бомбардувальників В-2А, наведення яких здійснювалося за даними космічної навігаційної системи “NAVSTAR”. Вони діяли переважно вночі і з великих висот, що значно знижувало можливості югославської ППО щодо їх виявлення та знищення, поразяючи за один бойовий виліт до 4-х заздалегідь розвіданих стаціонарних цілей.

3. Мету контртерористичної операції „Непохитна свобода” в Афганістані (2001 – 2003 р.р.) було досягнуто завдяки застосуванню принципу „централно-мережного ведення бойових дій”, використанню космічної та повітряної розвідки, що дозволило ефективно використовувати різні сили і засоби. Так, в окремих випадках, дії бомбардувальників В-52Н координувалися за допомогою так званого „способу вершників на конях” при якому удари наносилися по об'єктах безпосередньо виявлених силами спецоперацій. Цьому сприяла удосконалена система зв'язку між екіпажами бойових літаків і силами спецоперацій, що скорочувало час реакції з моменту виявлення цілі до моменту нанесення по ній удару авіацією з декількох годин до декількох хвилин [2 – 4].

Поняття “масований ракетно-авіаційний удар” змінюється, а саме трансформується від масованих нальотів великої кількості засобів повітряного нападу в щільних бойових порядках до одночасних дій великої кількості нечисленних по складу авіаційних комбінованих груп. Ці дії характеризуються переходом від ведення бойових дій по заздалегідь складеному плану до ведення “адаптованих бойових дій”, коли розподіл і доведення цілей до засобів ураження здійснюється незадовго, чи навіть безпосередньо перед їх застосуванням [1 – 4, 7].

Можливості засобів повітряного нападу по реалізації адаптивних впливів ще більш зростають з реалізацією концепції “динамічного планування”, що припускає перенацілювання ударних засобів авіації і КР після віддачі наказу на виконання завдання навіть у польоті.

4. Повітряні наступальні кампанії у Іраку (1991, 2003 р.р.), Югославії (1999 р.) та Афганістані (2001 – 2003 р.р.) багато в чому аналогічні та дають ясне уявлення про погляди військових фахівців на характер майбутніх ЛВ і ЗК. Очевидно, що вирішальну роль в них буде відігравати авіаційно-космічна могутність держави.

Таким чином, проведений аналіз форм та способів застосування авіації у сучасних воєнних конфліктах свідчить про таке.

По-перше, **основними формами** застосування авіації у сучасних ЗК були повітряно-наступальні операції, бойові дії (систематичні бойові дії) та спеціальні бойові польоти, основною метою яких було завоювання оперативної переваги в повітрі та створення сприятливих умов для подальших бойових дій.

По-друге, **основними способами** виконання бойових завдань в операціях (бойових діях) були: одночасне ураження об'єктів на всю глибину держави та оперативної побудови оперативного угруповання військ (сил) протилежної сторони; одночасні та послідовні комбіновані авіаційно-ракетні удари (КАРУ) (комбіновані групові авіаційні удари (КГАУ)) частин та підрозділів по заздалегідь визначених об'єктах у встановлений час; послідовні КАРУ (КГАУ) частин та підрозділів по виявлених під час бойових дій об'єктах з положення чергування на землі та в повіт-

рі; самостійний пошук та ураження противника у заданих районах, смугах, „вільне полювання”.

По-третє, будь-які форми і способи застосування авіації були найбільш ефективними, коли вони здійснювались по найважливіших об'єктах противника (засоби ППО, засоби державного та військового управління, авіація на аеродромах та у повітрі, а також стратегічні об'єкти подвійного призначення) у вирішальний час на головному напрямку бойових дій.

По-четверте, основними принципами застосування авіації у локальних війнах та збройних конфліктах були: технологічна перевага угруповань БНС в суперсучасних видах зброї в сполученні з мистецтвом управляти нею; широке використання авіації у психологічних (інформаційних) операціях (літаки ЕС-130 E/RR з групи „Commando Solo”); досягнення оперативної раптовості, зниження втрат своїх ударних сил; дії засобів повітряного нападу в основному у нічний час (в темну пору доби) з використанням ВТЗ; випробування нових зразків ВТЗ з використанням СУ і наведення через супутники, що збільшувало точність повітряних ударів; постійне упередження противника у нанесенні електронно-вогневих ударів; своєчасне здійснення маневру авіаційними частинами та підрозділами у просторово-часових рамках збройної боротьби.

Висновки

Таким чином, основними закономірностями застосування авіації в сучасних операціях можна вважати: ведення збройної боротьби із застосуванням засобів нового технологічного рівня з використанням сучасних авіаційно-космічних та інформаційних технологій і широким застосуванням високоточних засобів ураження, систем управління військами, розвідки та інших систем забезпечення; ураження на відповідних етапах бойових дій в першу чергу не угруповань сухопутних військ, а систем їхнього матеріально-технічного забезпечення, важливих центрів державного та військового управління, об'єктів військово-промислового комплексу.

Під впливом цих закономірностей істотно змінюється зміст початкового періоду війни і відповідно характер застосування авіації. Зважаючи на вищезазначене найбільш доцільним є приведення Повітряних Сил ЗС України у відповідність до вимог технологічного та концептуального прогресу в умовах революції у військовій справі для чого необхідно передбачити таке: потребу мати у складі ЗС мобільне,

добре озброєне і всебічне оснащене авіаційне угруповання, в першу чергу ударне, яке здатне виконувати визначені завдання з причини зростання питомої ваги застосування повітряних засобів у досягненні мети воєнних конфліктів; створення такої системи управління, яка б дозволила організацію та управління авіацією здійснювати у реальному масштабі часу за рахунок миттєвого оброблення розвідувальних даних, видачі цілевказівок, застосування засобів ураження, підтвердження результатів ударів та повторної постановки завдання на ураження у відповідних часових параметрах із широким застосуванням космічних систем; необхідність розроблення і опанування всіма формами та способами застосування авіації.

При цьому, вимагають іншої реалізації і основні принципи воєнного мистецтва щодо досягнення високої активності, рішучості масування сил і засобів, раптовості електронно-вогневого удару, проведення швидкого маневру, підтримання взаємодії, всебічного забезпечення операції та стійкого управління у реальному масштабі часу.

Список літератури

1. Трюхан О.М. Тактика авіації у локальних війнах та збройних конфліктах: досвід, аналіз, тенденції / О.М. Трюхан. – К.: 2005. – 340 с.
2. Рязанов Н.П. Асиметричные угрозы национальным интересам США / Н.П. Рязанов // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 2-7.
3. Корнуков А.М. О возрастании роли противоборства в воздушно-космической сфере и задачах ВВС в военных действиях XXI века / А.М. Корнуков // Военная мысль. – 2001. – № 5. – С. 7-12.
4. Дрожжин А.И. Воздушные войны в Ираке и Югославии / А.И. Дрожжин, Е.В. Алтухов. – М.: ООО “Восточный горизонт”, 2002.
5. Шубин В.Н. Моделирование боевых действий авиационных частей и соединений при уничтожении воздушного противника. ВВА им. Гагарина / В.Н. Шубин, Н.П. Венков. – Монино, 1989. – 84 с.
6. Сокут С. Оружие порождает тактику. Истребители поколения “4+” повышают эффективность авиации в локальных войнах / С. Сокут // Независимое военное обозрение. – 2001. – № 9(231). – С. 6-7.
7. Визначення оптимального варіанту застосування винищувальної авіації на початку агресії / С.С. Зварич, О.М. Косогов, О.Б. Леонтьєв, О.Г. Склярів // Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗСУ. – 1999. – №3(8). – С. 44-55.

Надійшла до редколегії 4.02.2010

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

К ВОПРОСУ ПРИМЕНЕНИЯ АВИАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ ОПЕРАЦИЯХ

А.Н. Жарик

На основе анализа локальных войн и вооруженных конфликтов конца XX – началу XXI веков обнаружены тенденции применения авиации в ходе ведения современных операций.

Ключевые слова: авиация, воздушная операция, тенденции.

TO QUESTION OF APPLICATION OF AVIATION IN MODERN OPERATIONS

A.N. Zharik

On the basis of analysis of local wars and armed conflicts of end XX – found out beginning of XXI of ages the tendencies of application of aviation during the conduct of modern operations.

Keywords: aviation, air operation, tendencies.